

Майже одночасна заміна керівництва провідних закладів свідчить, що цей крок ретельно готували... Логіка чиновників від культури дуже проста. Їм не потрібні на чолі музеїв авторитетні фахові люди, що мають власну думку й уміють захищати свою позицію. Бо вони заважатимуть вирішенню завдань.

Тиждень тому Мінкульт, у підпорядкованих йому найбільш відомих музеях і заповідників, розпочав процес заміни керівників, який поступово набирає обертів.

Такої блискавичної й масштабної кадрової чистки в музейній сфері нашої держави не було, мабуть, з 1917 року.

Коротко наведемо факти.

У минулу п'ятницю була звільнена з посади гендиректор Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника Марина Громова, а вже у понеділок колективу представили нового керівника. Заповідник очолила Вікторія Лісничка, яка з вересня 2010-го по жовтень 2011 року працювала заступником міністра культури.

Так само в п'ятницю з'явилася, а у вівторок підтвердилася звістка про те, що звільнено генерального директора Національного заповідника "Софія Київська" Нелю Куковальську. Втім, Неля Михайлівна, на відміну від пані Громової, вирішила не здаватися без бою.

У середу звільнили генерального директора Національного музею Тараса Шевченка Наталю Клименко. На її посаду було дві кандидатури: Сергій Гальченко, який свого часу очолював цей музей, але був зі скандалом звільнений, та син видатного поета Василя Стуса Дмитро Стус.

І хоча в середу ввечері працівники музею готувалися зустрічати нового-старого директора пана Гальченка, у четвер колективу в якості керівника був представлений саме Дмитро Стус.

У четвер з'явилося повідомлення про звільнення генерального директора Національного художнього музею України Анатолія Мельника, якого в понеділок викликами "на килим" до міністерства, а через три дні усунули з посади.

Так само вже прийняте рішення про звільнення генерального директора Національного музею народної архітектури й побуту України, більш відомого як "музей у Пирогові".

Отже, за тиждень у Києві відбулася своєрідна революція. Адже було змінено керівників найбільш популярних і найбільш впливових музеїв.

Один з очільників Мінкульту, який попросив не називати його ім'я, пояснив нам, що загальна ідея кадрових змін – омолодження музейного керівництва й прагнення зробити заклади більш ефективними, навести елементарний лад у фінансах. Бо, мовляв, діючі керівники, хоч і мають досвід та заслуги, нездатні розвивати свої музеї в сучасних умовах. Претензії до них накопичувалися досить давно, а зараз прийняте принципове рішення здійснити ротацію.

Таке пояснення, на нашу думку, мало б право на існування...

Якби не кілька нюансів.

Приблизно за такою ж схемою й із такою самою мотивацією впродовж 2011 року відбулася заміна керівництва найбільш "смачних" у фінансовому й майновому плані музеїв Криму: були призначені нові директори в Бахчисарайському заповіднику, Лівадійському й Воронцовському палацах. Тоді висновок був однозначний: "макіївська команда" Василя Джарти розставляла своїх людей на фінансові потоки.

У Криму влада намагалася публічно готувати підґрунтя й пояснювати свої дії, але це призвело до зайвого галасу й скандалів.

Очевидно, висновки із кримської практики було зроблено. А їх було кому зробити, бо діючий заступник керівника Департаменту культурної спадщини Сергій Тур переїхав у Київ із посади голови Республіканського комітету охорони культурної спадщини АРК, і був знайомий із цими процесами.

Тож у Києві влада вирішила зайвого не говорити.

Звідси цілковита утаємниченість і непрозорість процесу звільнень/призначень до такої міри, що аж до моменту представлення нового керівника більшість музейників не знає про зміну начальства.

Майже одночасна заміна керівництва провідних закладів свідчить, що цей крок ретельно готували. Однак жодних публічних відповідей із боку міністерства, які б пояснювали, а не приховували мотиви, чому взагалі й чому саме зараз відбувається така ротація – не було. Якщо є якась концепція реформування, то чому б її не оприлюднити?

До того ж є багато незрозумілого власне по персональним питанням.

Не обговорюватимемо зараз детально кандидатуру, скажімо, пані Лісничої, якій 33 роки і яка жодного дня не працювала в музеї. Нагадаємо, що широкому загалу вона стала відома після того, як на одному із заходів назвала Олесь Гончара "українським поетом".

Відзначимо лише, що ані в Європі, ані в Росії влада не дозволила б собі без жодних пояснень призначити керівником Ермітажу, Лувру чи, скажімо, Британського музею – людину без відповідного досвіду й авторитету.

Очевидно, керівництво Мінкульту вірить у менеджерський талант Вікторії Миколаївни. Але в такому випадку було б логічно одразу із призначенням представити програму дій, заради якої відбулася ротація. Уривчасті посилання на те, що попередній керівник була звільнена за недоліки в роботі, ніяк не пояснює, чому нове призначення відбулося таким поспіхом.

Це приводить до думки, що нову очільницю заповідника призначено заради виконання якогось конкретного завдання, розголошувати яке влада вважає недоцільним.

Що стосується Куковальської та Мельника – то вони абсолютно заслужено вважаються одними з найбільш досвідчених і успішних музейних керівників країни, користуються авторитетом у професійному середовищі.

НХМУ і "Софія Київська" – це музеї, за якими Україну впізнають у світі.

Наскільки нам відомо, обох звільнили за невиконання низки формальних вимог Мінкульту. Але справа в тому, що будь-якого директора музею в будь-який час можна звинуватити в порушеннях.

Починаючи від неналежного стану музейного приміщення й закінчуючи невиконанням плану грошових надходжень. І незважаючи на те, що генеральні директори працюють за контрактом і можуть оскаржувати звільнення, не всі з них підуть на цей крок. Бо Мінкульт завжди може знайти формальні підстави натиснути.

Зараз в інтернеті з'явилося багато версій. Можливо, Куковальську намагаються звільнити через те, що є хтось, більш здатний до компромісу з УПЦ МП, яка давно мріє отримати контроль над заповідником? А Мельник не догодив тим, що пручається в судах, не даючи комерційним структурам привласнити земельну ділянку на вулиці Інститутський, 3, де планувалося збудувати новий корпус художнього музею?

На нашу думку, ці припущення в дечому справедливі. Але головна причина в іншому. І це доводить приклад Музею в Пирогові.

Зміна керівництва там назривала давно. Як тільки в жовтні 2011 року з'явилися чутки, що в музеї буде новий керівник – усі, хто бодай трошки знайомий із ситуацією в цьому музеї або цікавиться народним мистецтвом, були впевнені, що заклад очолить відомий етнограф, заслужений працівник культури Олексій Доля, який у свої 48 років має 25 років музейного стажу, 5 років пропрацювавши на посаді заступника директора.

Це той рідкісний випадок, коли кращої кандидатури годі й шукати. Олексій Леонтійович відомий багатьом як куратор свят народних майстрів у Музеї в Пирогові, "Алеї майстрів" на фестивалях "Країна Мрій", "Свірж" і "Червона Рута", багаторічній програмі "Українська народна іграшка та лялька", циклу фільмів про народних майстрів та багатьом іншим проектам.

Навколо Долі готові були об'єднатися різні люди, бо вірили в його здатність "витягнути"

музей на належний рівень.

Але... За наявною інформацією, керівником музею стане ще один "молодий менеджер" з апарату Мінкульту.

Логіка чиновників від культури дуже проста. Їм не потрібні на чолі музеїв авторитетні фахові люди, що мають власну думку й уміють захищати свою позицію. Бо вони заважатимуть вирішенню завдань.

Тактичне завдання – взяти під контроль музеї й заповідники, через які проходять найбільші фінансові потоки.

У першу чергу – у тих, які задіяні в заходах до Євро-2012. Там, де можливо, призначити "свого" керівника. Там, де це викличе зайвий галас – наприклад, складно звільнити "за порушення" керівника Львівської галереї мистецтв Бориса Возницького, бо це здійме бурю – "укріпити" директорів заступниками по фінансовій частині. Саме так, до речі, учинили в Криму.

Стратегічне завдання – "монетизувати" музейні скарби й майно.

При чому, межа цієї монетизації виходить за рамки здорового глузду. Адже йдеться не тільки про підвищення надходжень від продажу квитків, заходів, спонсорів, меценатів тощо.

Зараз активно розглядається можливість провадження в Україні системи обліку й оцінювання музейних предметів, яку активно лобює така собі приватна канадська компанія Tamoiikins Museum, керівник – Михайло Тамойкін.

Суть цієї системи полягає в тому, що музейні скарби розглядаються як матеріальні активи, інтегровані в економічний обіг держави, на кшталт золотовалютних резервів. За задумом розробників, при нагоді музейні речі можуть виступати заставою по кредитам, змінювати власника тощо.

І хоча лобісти цієї новації стверджують, що не планують торгувати речами з державних музеїв, вони не можуть пояснити, навіщо тоді взагалі розглядати Музейний фонд як активи ?!

Директором Херсонеського заповідника стала людина Литвина

Тим більше, що подібних прикладів зі світової практики навести не змогли, а музейні фахівці з Білорусі, Росії, Польщі, Франції, опитані Українським центром розвитку музейної справи із цього приводу – взагалі не зрозуміли питання.

Бо зазначена ініціатива – це абсолютна дикість.

Цікаво, що перший підхід до Мінкульту панове Тамойкіни зробили в 2006 році, але тоді їх

просто виставили за двері. Зараз же керівництво міністерства вже кілька місяців "вивчає пропозицію", паралельно імітуючи "громадське обговорення", з якого намагалися виключити музейників. Коли ж міністерство влаштувало зустріч Тамойкіних із музейниками, стався величезний скандал.

Напряму пов'язати факти не можна. Але під час кампанії звільнень кількість впливових і авторитетних противників нововведення значно поменшає. Наприклад, той же Мельник уже звільнений.

За нашими даними, на цьому міністерство культури не зупиниться, звільнення триватимуть і надалі.

У зоні ризику перебувають Сергій Чайковський – Національний музей історії України, і Галина Сорока – Національний музей літератури України. Так само будуть звільнені керівники низки національних заповідників у регіонах, зокрема, Качанівського на Чернігівщині.

Слід зауважити, що дотепер звільнення відбувалися в закладах, підпорядкованих безпосередньо Мінкульту. Але очікується, що хвиля кадрових ротацій перекинеться також на музеї, підпорядковані КМДА. І далі звільнення відбуватимуться паралельно.

На Заході досить поширений підхід, коли в музеї фактично два керівника – один виконує функцію головного "завгоспа" і вирішує грошові питання, другий займається науковими справами, реставрацією й розвитком колекції. Інколи цю посаду називають "головний зберігач".

Але очевидно, що зараз в Україні не йдеться про перехід до цієї моделі. Вирішуються більш прозаїчні питання.

Тому слід очікувати, що найближчим часом на посадах директорів музеїв буде все менше людей, які вміють збирати й зберігати, а все більше тих, хто вміє лише рахувати.

Владислав Піоро, Олексій Копитько, Український центр розвитку музейної справи, [Історична правда](#)